

Limburg of Loon?

De Vlaamse provincie met de sterkste eigen identiteit kreeg haar naam door tussenkomst van koning Willem I

4

Zowel in Vlaanderen als in Nederland ligt een provincie die 'Limburg' heet; die twee provincies hebben een heel sterke identiteit en kiezen bovendien voor een sterke onderlinge samenwerking. Werd er met de scheiding van Nederland en België een staatsgrens getrokken, die een eeuwenlange hechte gemeenschap in tweeën deelde? Zo eenvoudig is het niet.

Toen de Fransen op 1 oktober 1795 de Zuidelijke Nederlanden en het prinsbisdom Luik annexeerden, maakten ze meteen plannen voor een nieuwe administratieve indeling. Een van de nieuw opgerichte departementen was het 'département de la Meuse-Inférieure' of het 'département van de Beneden-Maas'. Dit departement besloeg min of meer het grondgebied van de huidige provincies Vlaams- en Nederlands-Limburg.

Het Franse departement kwam evenwel in de plaats van een echt lappendeken van territoria, enclaves en exclaves, die met verschillende gradaties van autonomie behoorden tot diverse eigenaars: de Republiek der Zeven Provinciën, de Duitse Orde, Gulik, Pruisen, Oostenrijk, het prinsbisdom Luik...

Hoorde u al eerder van de acht Redemptiedorpen? Of van de tweeherigheid van Maastricht? Of van de elf banken van Sint-Servaas? Kende u het abdijsvorstendom Thorn of de Rijksheerlijkheid Kessenich? Hoewel het gebied tussen Sint-Truiden en Venlo een taalkundige en culturele eenheid vormde, was het op staatkundig vlak duizend jaar lang een ongelooflijk kluwen.

Na de nederlaag van Napoleon in 1814 vormde het departement van de Beneden-Maas de basis voor een nieuwe provincie in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. In het ontwerp van de grondwet van de nieuwe staat had deze provincie de naam 'Maastricht' gekregen. Door een persoonlijke interventie van koning Willem I werd de naam in

- > Onderzoek bewijst dat er effectief een straf Limburggevoel bestaat: een gevoel van verbondenheid met Limburg en mede-Limburgers. Limburg wordt binnen en buiten de provincie gezien als een warme, gastvrije en gezellige regio.
- > Het grootste deel van de huidige Vlaamse provincie Limburg behoort historisch tot het graafschap Loon. Vanaf de 14de eeuw vormde dit graafschap een personele unie met het prinsbisdom Luik, maar het behield zijn eigen instellingen. Er zijn wel wat argumenten om te stellen dat 'Loon' een logischere benaming zou zijn voor onze meest oostelijke provincie.

> Bij het vastleggen van de grenzen van de huidige Nederlandse provincie Limburg kwam heel wat kanongebulder kijken. De grens tussen Nederland en Pruisen kwam op schootsafstand (ongeveer 3 km) ten oosten van de Maas te liggen. Het verhaal gaat dat een Nederlandse soldaat een kanon met extra veel buskruit laadde om ervoor te zorgen dat het gehucht Siebengewald, waar zijn liefde woonde, binnen Nederland kwam te liggen. De halve cirkel in de Vlaams-Nederlandse grens ter hoogte van Maastricht is er gekomen omdat de grens opnieuw op schootsafstand van de stadsmuren van Maastricht moest blijven.

'Limburg' gewijzigd. Op die manier werd de herinnering aan het vroegere hertogdom Limburg bewaard en kon de koning dus ook de titel 'hertog van Limburg' blijven voeren. Een bizar detail was wel dat het stadje Limburg aan de Vesder – dat zijn naam gegeven had aan het hertogdom – in de nieuwgevormde provincie Luik, dus buiten Limburg, bleef liggen.

Bij de Belgische onafhankelijkheid in 1830 bestond er in quasi heel de provincie een sterke beweging om zich aan te sluiten bij de nieuwe staat. Niet alleen Maaseik, maar ook Sittard, Roermond en Venlo werden door de opstandelingen gemakkelijk ingenomen. Onder leiding van generaal Dibbets hield het garnizoen van

Maastricht echter stand. Hierdoor was het voor de Nederlanders bij het definitieve scheidingsverdrag van 1839 mogelijk om de hele strook langs de Maas te behouden. De provincie Limburg werd met andere woorden gesplitst. Ter compensatie kreeg het Zuiden wel doortochtrecht tot aan de Rijn. Dit recht ligt aan de basis van de plannen voor een 'IJzeren Rijn' of spoorwegverbinding van Antwerpen tot de Rijn. Met de samenwerking in het kader van de Benelux en de Europese Unie werd de grensoverschrijdende Limburg-Limburgse samenwerking weer gemakkelijker. Daartoe werd onder meer in 2008 het 'Limburgcharter' tussen de twee provincies ondertekend.

Wellicht de meest bespuwde uitvinding

Dankzij de uitvinding van de Vlaamse professor Edward De Smedt rijden we vandaag niet langer over hobbelige kasseien

5

De hele wereld maakt gebruik van een Vlaamse uitvinding, maar slechts weinigen zijn daarvan op de hoogte. Meer zelfs: in sommige culturen is het de gewoonte om erop te spuwen en zelfs in Vlaanderen wordt dit helaas gedaan. Het asfalt dat onze wegen bedekt, is een ontdekking van professor Edward 'Teddy' De Smedt, een naar New York uitgeweken Vlaming.

Toen de Schot John McAdam zijn wegverharding in de eerste helft van de 19de eeuw ontwikkelde, werd die naar hem vernoemd. Dat geluk heeft De Smedt niet gehad. Dat komt omdat asfalt eigenlijk al veel langer bestond en in essentie een natuurlijk product is. Er bestaan in de natuur heuse asfaltmeren, bijvoorbeeld in Venezuela, op Trinidad en in Californië. Het is niet mogelijk om een patent te nemen op een natuurlijk product. De term 'asfalt' is afgeleid van het Griekse 'asphaltos', wat 'veilig' betekent. Al in de oudheid werd het voor verschillende doelen gebruikt.

Professor De Smedt vond dan ook niet het asfalt uit, maar wel het gebruik van asfalt als wegbedekking. Hij nam een patent op asfaltbeton. Asfalt was datgene wat overbleef nadat alle bruikbare materialen uit ruwe aardolie waren gehaald. Volgens de Vlaamse professor vormde het een prima substantie om wegen mee te bedekken. In 1870 testte De Smedt zijn uitvinding voor het eerst in Newark, New Jersey, met natuurlijk asfalt dat uit West Virginia werd gehaald. Daarna verbeterde hij de samenstelling van het goedje. De eerste succesvolle toepassing van het moderne asfalt als straatbedek-

> Edward J. De Smedt werd geboren in 1821. Hij overleed in 1895 en ligt begraven in Calvary Cemetery (Third), Queens, New York.

king gebeurde in 1872 in de buurt van Battery Park, New York. Al snel veroverde asfalt als wegbedekking de rest van de wereld.

Over De Smedt is verder vrij weinig geweten. Dat op zich is zonder meer merkwaardig omdat hij toch mee verantwoordelijk is voor het uitzicht van onze totale planeet vandaag. In 1900 was minder dan 25 km van de wegen geasfalteerd. Vandaag moet het om miljoenen kilometers gaan. Asfaltbedekking heeft ons rijcomfort verhoogd en mensen dichter bij elkaar gebracht. Wie de dingen graag negatief bekijkt, kan altijd stellen dat De Smedt er dus ook mee voor gezorgd heeft dat onze wereld zichzelf vergast op en met uitlaatgassen. Of dat hij de file heeft uitgevonden. Dat is intellectueel natuurlijk niet echt eerlijk. Zijn uitvinding was baanbrekend (pun intended). Ze zorgde voor gemakkelijker transport over land en dus economische groei. Ze heeft bijvoorbeeld ook het massatoerisme mogelijk gemaakt.

Het product zelf is dus veel bekender geworden dan zijn bedenker. Uiteraard worden aan dat product, het asfalt, nog steeds verbeteringen aangebracht en zijn er meer toepassingen voor dan enkel straatbedekking. Ook als dakbedekking of bij waterbouw heeft het zijn deugdelijkheid al bewezen. Ondertussen wordt het bovendien in verschillende kleuren geproduceerd en wordt onderzocht hoe het stiller en poreuzer gemaakt kan worden. Dit bouwt allemaal voort op het straffe werk van een Vlaming in New York, meer dan honderd jaar geleden. De kans lijkt ook eerder klein dat asfalt binnen afzienbare tijd vervangen zal worden door iets totaal nieuws. Daarvoor is De Smedts uitvinding simpelweg te goed en te bruikbaar.

De Smedt zelf noemde zijn uitvinding 'Sheet Asphalt Pavement'. Waarom de Amerikanen op een bepaald moment De Smedts uitvinding 'Frans asfalt' zijn gaan noemen, blijft een raadsel. De benaming 'Vlaams asfalt' zou eigenlijk juist zijn. Denk daar misschien eens over na als je straks nog eens in de file staat.

Allesbehalve primitief

De Vlaamse Meesters zijn over de hele wereld te bewonderen

6

Als de termen 'Vlaanderen' of 'Vlaams' in het buitenland een belletje doen rinkelen, dan heeft dat vaak te maken met de 'Vlaamse Meesters' of 'Vlaamse Primitieven' die in de meest toonaangevende musea van de wereld volledige zalen vullen. Je vindt ze in het Louvre, de Hermitage, het Prado, het Metropolitan, de National Gallery... Ze zijn met voor-sprong de beste ambassadeurs van Vlaanderen. Het is dus meer dan logisch dat de Vlaamse diplomatie en Toerisme Vlaanderen graag uitpakken met het werk van deze straffe Vlamingen.

'Vlaamse Primitieven' is de verzamelnaam voor een groep kunstschilders uit de 15de en 16de eeuw, die uit de hele Nederlanden afkomstig waren, maar wiens ateliers zich toch vooral op het grondgebied van het heden-daagse Vlaanderen bevonden. Jan van Eyck, Rogier van der Weyden, Hans Memling, Hugo van der Goes en Dirk Bouts zijn slechts enkele van de meest bekende namen. De 'Vlaamse Primitieven' zorgden voor een ware revolutie op het vlak van de schilderkunst.

De benaming 'Vlaamse Primitieven' ontstond pas in de jaren 1840 en is een letterlijke vertaling van het Franse 'primitifs flamands'. Daarbij staat 'primitief' voor 'vroeg' of 'eerst'.

De term raakte algemeen ingeburgerd door het succes van een grote overzichtstentoonstelling die in 1902 in Brugge werd gehouden onder de naam 'Exposition des Primitifs Flamands'. De vlag dekt perfect de lading: de meesters waren voornamelijk in Brugge, Gent, Leuven en Brussel actief. Al in de 15de en 16de eeuw werd met 'Vlaanderen' overigens soms een gebied bedoeld dat de grenzen van het graafschap oversteepte. De vaak aangehaalde Rogier Van der Weyden bijvoorbeeld, werd weliswaar als Roger de la Pasture in Doornik geboren, maar hij werkte als stadsschilder in Brussel. In het toen nog niet verfranste Brussel werd zijn naam als 'van der Weyden' in documenten genoteerd.

> Van een aantal Vlaamse Primitieven is de ware identiteit helaas niet bekend. Ze worden aangeduid met een noodnaam die verwijst naar een locatie, een werk of een jaartal. Zo kennen we de 'Meester van Hoogstraten', de 'Meester van het Retabel van Sint-Jan de Evangelist' en de 'Meester van 1473'.

> De Duitsers waren zo jaloers op onze Vlaamse Primitieven, dat ze Van Eyck in een 'Keulse school' plaatsten en hem een 'Oudduitse schilder' noemden.

Typisch voor de Vlaamse Primitieven is het schilderen met oliegebonden verf in plaats van met tempera. Olieverf droogt trager, waardoor de schilders meer tijd hadden en dus veel minutieuzer konden werken. Het schilderen met olie liet ook allerlei nieuwe technieken toe. De werken worden gekenmerkt door zeer realistische afbeeldingen. Heiligen worden niet langer op een onwezenlijke manier afgebeeld. Het zijn mensen van vlees en bloed en dus met kleine, maar zichtbare mankementen.

Ondanks dit realisme bulken de werken van de Vlaamse Primitieven van de symboliek. Allerlei planten en voorwerpen verwijzen naar waarden of gebeurtenissen. Helemaal typisch voor de Vlaamse Primitieven is het plaatsen van Bijbelse taferelen in een Vlaamse omgeving uit de tijd van de schilder. In het 'Laatste Avondmaal' van Dirk Bouts zitten Jezus en zijn apostelen op stoelen en banken in een gotische zaal met een tafel. 'De Meester van de Ursulalegende' laat Jezus dopen in de Brugse Reie.

Eerder in de geschiedenis werd de waarde van een kunstwerk vaak afgemeten aan de hoeveelheid goud of extreem dure pigmenten die de kunstenaar gebruikte. De Vlaamse Primitieven schilderden echter op houten panelen en gebruikten relatief goedkope olieverf. Ze werkten veel meer voor de rijkere burgerij dan voor koningen en hertogen. Meer nog: steeds meer werken werden zonder opdracht gemaakt en aangeboden op de vrije markt. Dat leidde tot de eerste kunstgalerijen: in Brugge was het 'Pandt' en in Antwerpen het 'Onze-Lieve-Vrouwepand' een officiële verkoopplaats voor de leden van de schildersgilde.

De impact van de Vlaamse Primitieven op de ontwikkeling van de westerse schilderkunst was bijzonder groot. Italiaanse en Spaanse schilders gingen het voorbeeld van de Vlaamse Meesters volgen. De Spaanse schilderkunst van de 15de eeuw wordt dan ook aangeduid als de 'Pintura Hispanoflamenco' of Spaans-Vlaamse schilderkunst.

Ontdekten de Vlamingen Amerika nog voor Columbus?

De Azoren waren ooit de 'Vlaemsche Eylanden'

7

De huidige naam van de Azoren is afgeleid van het Portugese woord 'acor' voor havik, hoewel er op de eilanden eigenlijk geen haviken, maar buizerds leefden. De Portugezen ontdekten de eilanden rond 1430. Ze wilden de onbewoonde archipel uitbouwen tot een kolonie die het moederland van graan, suiker en wijn kon voorzien. Daarvoor moest de wildernis in cultuur worden gebracht. Er was bij de Portugezen weinig animo om zelf op de verre eilandengroep te gaan wonen. De eerste kolonisten waren Moren, zwarte slaven, Fransen, Italianen, Schotten en Engelsen. Maar het waren vooral Vlamingen die de eilanden in cultuur brachten.

De kolonisatie gebeurde onder leiding van door de Portugese koning benoemde gezagvoerders, die elk een eiland onder hun hoede kregen. Het is niet duidelijk in welke mate de Vlaamse kolonisten vrijwillig vertrokken. Wellicht werden velen gedreven door de wens om aan de armoede en de hongersnood in Vlaanderen te ontsnappen. Mogelijk zijn er ook een aantal Vlamingen als straf naar de Azoren verbannen omdat ze tegen de Bourgondische heretog in opstand waren gekomen.

Het leven op de eilanden was niet altijd gemakkelijk. In 1460 bleek het eiland Terceira, waarop de Vlaming

Jacob Van Brugge terecht kwam, nog bijna volledig onbewoond. Van de gezagvoerder zelf ontbrak ook elk spoor. Willem van der Haegen probeerde met een groep Vlamingen het eiland Sao Jorge te ontginnen. Helaas sloegen de zware winterregens de aarde weg, waardoor al het werk verloren ging. Joost de Hurtere die in 1468 bewindvoerder werd over het eiland Faial en in 1484 over Pico, zocht zijn toevlucht tot een list. Hij liet in Vlaanderen vertellen dat op de eilanden zilver en tin aanwezig was. De Vlaamse emigranten die op die manier misleid werden, kwamen in opstand. De Hurtere moest naar Lissabon vluchten. Hij keerde later terug met een contingent soldaten.

Vermoedelijk maakten zowat 2000 Vlamingen de tocht naar de Azoren. Hun aandeel was in elk geval zo groot dat de archipel tot in de 17de eeuw bekend stond als 'de Vlaemsche Eylanden'. De banden met Vlaanderen werden evenwel vrij snel doorgesnipt. Al in 1507 schreef Valentim Fernandes dat er geen Vlaams meer gesproken werd. De meeste Vlamingen vertaalden hun naam naar het Portugees. Zo werd Willem van de Haegen nu 'Guilherme da Silveira' en Jacob van Brugge ging door het leven als 'Jacome de Bruges'. De afstammelingen van 'De Hurtere' heten nu 'Dutra' en 'Van der Bruyne' is 'Brum' geworden. Er zijn vandaag nog altijd inwoners van wie de stamboom tot de Vlaamse kolonisten teruggaat. Ook plaatsnamen verwijzen naar de Vlamingen, zoals het dorp 'Flamengos' of de 'Valle dos Flamengos' bij de stad Horta, waarvan de naam verwijst naar haar stichter Joos van de Hurtere. De windmolens op het eiland Faial zijn door de Vlamingen geïntroduceerd.

De Vlaamse kolonisten brachten ook ossenwagens met zich mee, net zoals beeldhouwwerken, schilderijen, meubilair en godsdienstige gebruiken. In Sao Jorge wordt nog altijd kaas gemaakt volgens een Vlaams recept uit de 15de eeuw.

Volgens een interessante speculatie zouden sommige Vlamingen op hun tocht naar de Azoren uit koers geraakt zijn en zo de kust van Noord-Carolina bereikt hebben. De zogenaamde 'Melungeons' van Noord-Carolina hadden een licht gekleurde huid en beweerden dat ze Portugezen waren. Ze waren in elk geval geen inheemse Amerikanen. Misschien waren het afstammelingen van de kolonisten die vanuit Vlaanderen op weg waren naar de Azoren? Bewijzen zijn er niet, maar het verhaal is niet gekker dan de andere theorieën over de oorsprong van de Melungeons. Het zou straf zijn mochten Vlamingen nog vóór Christoffel Columbus voet aan land gezet hebben in Amerika.

De bulten van Vlaanderen

Vlamingen en Nederlanders: twee volkeren, gescheiden door dezelfde taal

8

De grens tussen Vlaanderen en Nederland volgt een grillige lijn van in totaal 458 km. Die grilligheid mag niet verbazen. De grens is immers vastgelegd op basis van de posities die vijandige legers hadden ingenomen bij een wapenstilstand. Twee keer zelfs: in 1648 en in 1830.

> De strafste situatie is te vinden in Baarle. Dat dorp bestaat uit de Nederlandse gemeente Baarle-Nassau en de Vlaamse gemeente Baarle-Hertog. Nu zijn er wel meer steden of gemeenten die door een grens verdeeld worden, maar in Baarle is dat anders. Baarle-Hertog bestaat uit 22 van elkaar gescheiden 'enclaves': stukjes Vlaams grondgebied die elk volledig door Nederlands grondgebied zijn omgeven. Sommige van die Vlaamse enclaves bevatten op hun beurt weer Nederlandse enclaves. De grens loopt dwars door wegen, tuinen en zelfs huizen. In sommige huizen ligt de voordeur in Nederland en de keuken in Vlaanderen. Of omgekeerd.

In 1568 brak in de Nederlanden een opstand tegen het Spaanse gezag uit. De opstand mondde uit in een grootschalige oorlog die tachtig jaar zou duren. Aanvankelijk verliep de strijd in het voordeel van de opstandelingen. Het zag ernaar uit dat ze de Spanjaarden volledig uit de Nederlanden zouden verdrijven. Luxemburg en Namen hadden zich echter nooit bij de opstand aangesloten. In 1579 gooiden Artesië, Henegouwen en Waals-Vlaanderen het op een akkoordje met de Spanjaarden. Dat bood aan de Spaanse legers een stevige basis om zich te hergroeperen, in de tegenaanval te gaan en Vlaanderen en Brabant te heroveren.

De strijd verliep met wisselende kansen. Pas in 1648 werd de vrede van Münster gesloten. Het Noorden van de Nederlanden werd een onafhankelijke republiek. Het Zuiden bleef onder Spaans gezag en zou later in Oostenrijkse en daarna in Franse handen komen. De grens tussen Noord en Zuid werd vastgelegd volgens het principe dat iedereen behield wat hij op dat ogenblik bezat. De grens tussen Vlaanderen en Nederland toont dus de positie van de legers in 1648. Dat verklaart bijvoorbeeld de drie bulten die je op de kaart ten noordoosten van Antwerpen ziet: ze tonen tot waar de kolonnes waren opgerukt. Zeeuws-Vlaanderen

en Noord-Brabant bleven onder controle van Den Haag. Deze gebieden werden vooral gezien als een buffer om Holland te beschermen. Het bezit van Zeeuws-Vlaanderen liet de Hollanders ook toe om de Schelde te sluiten en dus de Antwerpse haven te blokkeren. Op die manier werd de grootste concurrent van Rotterdam uitgeschakeld.

Na de nederlaag van Napoleon in 1814 werden de Nederlanden herenigd onder koning Willem I. De opstand van 1830 maakte daar weer een einde aan. De geschiedenis herhaalde zich: opnieuw trokken legers vanuit het zuiden op om een grens tussen Vlaanderen en Nederland te trekken. Bij de opstandige troepen zaten vooral Walen, maar ook verdacht veel Franse vrijwilligers met Franse officieren en Franse wapens. Ze

probeerden ook Zeeuws-Vlaanderen, Noord-Brabant en heel Limburg te veroveren, maar het Nederlandse leger verhinderde dit. De nieuwe grens tussen Nederland en België viel dan ook grotendeels samen met de grens van 1648.

Ondertussen is er in het kader van de Benelux, de Taalunie, het Culturele Verdrag en vele andere structuren een hechte, grensoverschrijdende samenwerking ontstaan tussen Vlaanderen en Nederland. Vier eeuwen van scheiding laten natuurlijk wel hun sporen na. Naar analogie met wat George Bernard Shaw over Engeland en Amerika vertelde, omschreef Ludo Simons Vlaanderen en Nederland als 'twee volkeren gescheiden door dezelfde taal'.

- > Na de Eerste Wereldoorlog eisten Belgische patriotten Zeeuws-Vlaanderen en Nederlands Limburg op als compensatie voor de verliezen die ons land in de oorlog had geleden. De eis botste in Nederland op hevige verontwaardiging. Nederland was immers neutraal gebleven en had zowat een miljoen vluchtelingen opgevangen. Deze eis leidde logischerwijze tot een verzuring van de relatie met Nederland.
- > De grens tussen het Vlaamse Lommel en het Nederlandse Luyksgestel is 'geflipt'. Bij de scheiding in 1648 maakte Lommel immers deel uit van de Republiek der Nederlanden, terwijl Luyksgestel tot het prinsbisdom Luik behoorde. In 1830 kwam Lommel aan onze en Luyksgestel aan de Nederlandse kant van de grens te liggen.

De toegangspoort tot Europa

Vlaanderen heeft slechts 67 km kust en toch vier zeehavens

9

> Voor Napoleon was de Antwerpse haven 'een geladen pistool, gericht op het hart van Engeland'. Hij liet een hele volkswijk platleggen om het Bonapartedok te kunnen aanleggen. Nog straffer: de strategische ligging van Antwerpen was een bepalende factor in het Britse buitenlands beleid. De Britten wilden koste wat kost verhinderen dat Antwerpen in Franse of Duitse handen kwam. Daarom mocht Frankrijk in 1830 onze gebieden niet annexeren en daarom verklaarden de Britten de oorlog aan Duitsland toen dit land in 1914 onze gewesten binnentrok.

> Het belang van de havens voor onze economie en welvaart valt nauwelijks te berekenen. De periodieke onderbrekingen van de havenactiviteit, zoals tijdens de Scheldeblokkades, vallen niet toevallig samen met de minst welvarende tijdperken van Vlaanderen.

Vlaanderen is niet groot, maar heeft een heel strategische ligging. De delta van de rivieren Rijn, Maas en Schelde vormt immers de natuurlijke toegangspoort tot het Europese binnenland. Vlaanderen heeft dan ook vier zeehavens, al moet je door Nederland om twee van de vier te bereiken. In tonnen overslag uitgedrukt, is Antwerpen de grootste, gevolgd door Zeebrugge en Gent. Oostende is de kleinere Vlaamse haven. Soms zijn de vier weleens concurrenten van elkaar, maar eigenlijk heeft elke Vlaamse haven haar eigen troeven.

De haven van Antwerpen moet in Europa enkel Rotterdam laten voorgaan. Zij is toegankelijk voor containerschepen met een diepgang tot 15,5 meter, al moet er wel permanent gebaggerd worden om de vaargeulen open te houden. Jaarlijks worden in Antwerpen ongeveer 10 miljoen containers verhandeld, wat neerkomt op meer dan 200 miljoen ton goederen die gelost en geladen moeten worden. Een ander kenmerk van de Antwerpse haven is de enorme overdekte opslagcapaciteit. De haven is dan ook een belangrijke draaischijf voor bulkgoederen. Zo wordt er nergens ter wereld meer koffie opgeslagen. Bovendien heeft de haven de grootste petrochemische cluster ter wereld na Houston in Texas. De haven is sinds zijn stichting, twaalf

eeuwen geleden, voortdurend in uitbreiding. In 2016 werd met de Kieldrechtssluis de grootste sluis ter wereld in gebruik genomen.

Zeebrugge is de jongste onder de Vlaamse havens. In tegenstelling tot Antwerpen en Gent vind je hier geen grote industriële complexen. De troef van Zeebrugge is het performante logistieke knooppunt van snelle overslag naar de spoorweg en de binnenwateren. Om die reden is Zeebrugge de grootste autohaven ter wereld. Jaarlijks passeren hier bijna 3 miljoen nieuwe auto's. Bovendien is Zeebrugge een belangrijke toegangspoort voor diverse energieproducten, in het bijzonder voor vloeibaar aardgas. En niet onbelangrijk: jaarlijks meren er ook heel wat

- > In de Antwerpse haven worden niet alleen goederen verscheept. Tussen 1873 en 1934 vertrokken 2 miljoen Europese emigranten per schip vanuit Antwerpen naar een nieuw leven in Amerika. De overgrote meerderheid kwam uit Oost-Europa. Voor hen was Antwerpen aantrekkelijk omdat de stad bereikbaar was met de trein vanuit Keulen en omdat vanuit Antwerpen grotere en snellere schepen vertrokken. Dit verhaal wordt vandaag in beeld gebracht in het Red Star Line Museum.
- > Niet alleen tussen Vlaamse havens onderling, maar ook tussen Vlaamse en Nederlandse havens maakt concurrentie vaak plaats voor samenwerking. Per 1 januari 2018 fuseerde de Gentse haven met de Zeelandse havens tot 'North Sea Port'. Op gezamenlijke handelsmissies buiten Europa worden de Vlaamse en Nederlandse havens soms voorgesteld als één grote toegangspoort tot het economische hart van Europa.

cruiseschepen aan. Hoewel de haven van Zeebrugge als infrastructuur de jongste is, heeft ze de langste traditie, teruggaand op de oude Brugse haven langs het Zwin.

De Gentse haven heeft een sterke industriële poot. Hier wordt jaarlijks 30 miljoen ton aan goederen overgeslagen. Het gaat om ijzererts, steenkool, graan, bouwmaterialen en oliën, maar ook om auto's en landbouwproducten. In 2022 wordt een nieuwe grote sluis in Terneuzen in gebruik genomen, die de Gentse zeehaven voor grotere schepen bereikbaar moet maken.

De haven van Oostende heeft sinds haar ontstaan in de 15de eeuw grote ups en downs gekend. Met een goederenoverslag van minder dan 2 miljoen ton is het een kleine haven. De jongste jaren is de focus deels verlegd naar offshore activiteiten, zoals de bouw en het onderhoud van windmolens op zee.

De IJzeren Arm van Boudewijn

Het verhaal van Vlaanderen begint met de ontvoering van een prinses

10

Hoe oud is Vlaanderen? De naam 'Flandris' verschijnt voor het eerst in een Latijnse tekst uit de 8ste eeuw. Engelse teksten uit 1075 spreken over 'Flandran'. In het Middelnederlands duikt de term 'Flandern' op in 1138. De meeste verklaringen die voor de naam 'Vlaanderen' gegeven worden, vallen terug op het Germaanse stamwoord 'Flauma'. Dat betekent 'stromen' of 'vloeien'. Vlaanderen is dan 'het moerassige land naast de stroom', of het 'land van de overstromingen', of het land van de 'fleurs' of vluchtheuvels die bij een overstroming boven water blijven.

Aanvankelijk bestaat de 'pagus Flandrensis' of 'Vlaamse gouw' enkel uit het kustland rond Brugge. Eeuwenlang blijft dit een moerasgebied. De weinig talrijke inwoners moeten vaak op de vlucht gaan voor het wassende water of voor de Noormannen. Sinds het Verdrag van Verdun van 843, dat het rijk van Karel de Grote opdeelde in drie stukken, maakte het gebied deel uit van Frankrijk.

Het verhaal van Vlaanderen begint met een pittige liefdesgeschiedenis, met Judith, de dochter van de Franse koning Karel de Kale, in de hoofd-

rol. Op haar twaalfde wordt Judith door haar vader uitgehuwelijkt aan de Engelse koning Aethelwulf. Twee jaar later sterft Aethelwulf, waarna Judith dan maar hertrouwt met haar stiefzoon Aethelbald. Ook de nieuwe echtgenoot wisselt kort daarop het tijdelijke voor het eeuwige. Karel de Kale plaatst zijn dochter dan onder het toezicht van de bisschop van Senlis. Dat is echter zonder een van zijn eigen hovelingen gerekend: een zekere Boudewijn, die helemaal weg is van de zeventienjarige prinses, of minstens helemaal weg is van het prestige en het geld dat een huwelijk met Judith hem zou opleveren.

> Boudewijn werd in 879 begraven in de Sint-Bertijnsabdij in Sint-Omaars. De abdij zou later voor verschillende graven van Vlaanderen als laatste rustplaats dienen. Tijdens de Franse Revolutie werden de graftomben echter vernield.

> In de Gravenkapel in Kortrijk vindt de bezoeker een galerij met de geschilderde portretten van de graven van Vlaanderen, geschilderd door verschillende meesters.

Op Kerstmis 861 slaagt Boudewijn erin om Judith te ontvoeren, waarbij de jonge vrouw blijkbaar niet al te veel verzet biedt. De geliefden vluchten naar het hof van de koning van Lotharingen. Karel de Kale is razend. Hij had zijn dochter liever aan een betere partij uitgehuwelijkt. Hij laat het koppel in de ban van de kerk slaan. Boudewijn reist echter helemaal naar Rome om de maatregel ongedaan te laten maken.

Karel de Kale blijft uiteindelijk niet met de handen in het haar zitten. Hij verzoent zich met de situatie en geeft aan zijn nieuwe schoonzoon de pagus Flandrensis als bruidsschat. Dat gebeurt rond 863. Zo krijgt 'Boudewijn met de IJzeren Arm' niet alleen een prinses als bruid, maar ook een eigen grondgebied. Karel de Kale hoopt dan weer dat een daadkrachtige figuur als Boudewijn het verzet tegen de Noormannen kan

organiseren. En dat gebeurt: al in 864 brengt Boudewijn de invallende Noormannen een pijnlijke nederlaag toe.

In Latijnse teksten wordt Boudewijn vermeld als 'Baldwinus Ferreus', wat dan vertaald wordt als 'Boudewijn de IJzeren' of 'Boudewijn met de IJzeren Arm'. Het is weinig waarschijnlijk dat de IJzeren Arm naar een prothese verwijst. Vermoedelijk refereert de bijnaam aan de doortastendheid waarmee deze kerel zich een vrouw en een land verschafte. Een andere verklaring verwijst naar de IJzer die doorheen het graafschap stroomt. De Bruggelingen hebben dan weer een straffe legende waarin Boudewijn met zijn speer een wilde beer aan een boom zou hebben gespietst. Die beer zien we vandaag nog in het Brugse stadswapen. Op het Jan van Eyckplein staat trouwens een beeldje van een rechtopstaande beer.

Het lelijkste land van de wereld

Nergens is er zoveel lintbebouwing en koterij als in Vlaanderen

11

Vlamingen bouwen graag een eigen huis. Dat huis sluit liefst onmiddellijk aan op een goede verbinding met de dichtstbijzijnde dorpskern of stad. Tegelijk moet er uitzicht zijn op een groen landschap en moet er in de tuin nog wat koterij kunnen staan. Vlaanderen is – helaas – de kampioen van de lintbebouwing en de ruimtelijke wanorde.

Op luchtfoto's van het Nederlands-Vlaamse grensgebied zie je in een oogopslag waar de grens loopt. In Nederland vind je compacte woonkernen. In Vlaanderen is de bewoning in een soort spinnenwebachtige structuur uitgesmeerd langsheen de wegen. Of beter: zonder structuur. Je kan bij wijze van spreken van Oostduinkerke naar Riemst rijden, zonder de bebouwde kom te verlaten. De woonlinten zijn een voordeel voor de individuele Vlaming, maar de maatschappelijke kost is hoog: fraaie landschappen worden vernietigd, meer mensen leven in een omgeving met geluids- en trillingshinder en slechte luchtkwaliteit, het openbaar vervoer is minder rendabel en er is een uitgebreider netwerk aan nutsvoorzieningen nodig. Lintbebouwing privatiseert de lusten en wentelt de lasten af op de hele samenleving.

Tot de 20ste eeuw was lintbebouwing ook in Vlaanderen een weinig voorkomend verschijnsel. Op de Ferrariskaarten uit 1770 zie je weinig woonlinten. De industrialisering ging gepaard met een grote trek van het platteland naar de stad. De arbeiderswijken in de steden waren broeihaarden van besmettelijke ziekten en van sociale onrust. Daarom probeerden de katholieke bestuurders in Vlaanderen de trek naar de stad af te remmen door de aanleg van een dicht spoorwegennet en met goedkope treinabonnementen. Op het einde van de 19de eeuw pendelden al honderdduizenden Vlamingen elke dag met de trein van en naar het werk. Bijgevolg bleef er in Vlaanderen een relatief groot deel van de bevolking in de dorpen en de kleine steden wonen.

Tegelijk werd de private huiseigendom gestimuleerd. Vanaf het einde van de 19de eeuw konden arbeiders geld lenen om hun eigen huis te kopen of te bouwen. Dat was goed voor de bazen: wie een lening voor een huis heeft af te betalen, zal minder snel staken. Maar het was natuurlijk ook goed voor het werkvolk: in een eigen huis op het platteland is het beter wonen dan in een gehuurd flatje in een woonkazerne.

Het was vooral de doorbraak van de fiets, de elektrische tram en – nog meer – van de auto, die de lintbebouwing op gang bracht. De mensen hoefden niet meer onder de kerktoeren te blijven wonen. Buiten de dorpskern was de grond goedkoper en je had er uitzicht op het groen, terwijl de auto je zo bij de bakker of de beenhouwer in het dorp bracht. In de andere West-Europese landen werd de lintbebouwing al snel bij wet ingeperkt. In Zweden gebeurde dit al in 1874. Bij ons gebeurde dit niet, ook al omdat de macht en de bevoegdheden van de lokale politici verhoudingsgewijs groter waren. Die lokale politici waren niet geneigd om

hun kiezers voor het hoofd te stoten. Ruimtelijke ordening werd in Vlaanderen lange tijd niet gezien als een zaak van algemeen belang, maar als een aanslag op het privébezit.

Na de Tweede Wereldoorlog werd de welvaartsstaat uitgebouwd en dus was er plek nodig om nieuwe huizen, scholen en hospitalen te bouwen. In Nederland en Frankrijk gebeurde dat via een centraal planbureau. Bij ons bleven de lokale politici het beleid bepalen. Voor een begin van beleid was het wachten op de Vlaamse Gewestplannen en het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Die regelgeving geeft nog altijd onvoldoende instrumenten om verdere lintbebouwing tegen te gaan. Ondertussen is het al te laat: met een wegennet van 60 000 kilometer, met 6000 kilometer en een half miljoen huizen aan lintbebouwing en met een bebouwingspercentage dat meer dan dubbel zo hoog ligt als in Nederland, is Vlaanderen het meest versnipperde en verkavelde land van Europa geworden. Straf dat Vlaanderen hier koploper is, maar op deze positie kunnen we niet trots zijn.

Minerva, Sava en Zelensis

In Vlaanderen worden miljoenen auto's geassembleerd, maar het had ooit ook eigen automerken

12

Vlaanderen is autoland. Er worden in Vlaanderen miljoenen auto's geproduceerd. Renault Vilvoorde, Opel Antwerpen en Ford Genk zijn ondertussen gesloten, maar bij Volvo Cars Gent en Audi Brussel rollen de wagens nog altijd van de band. De autoassemblage is een belangrijke economische tak in Vlaanderen. Vlaanderen leverde echter ook enkele pioniers van de auto-industrie.

De basis werd gelegd na de Eerste Wereldoorlog. Zowel Ford als Chrysler en General Motors richtten toen een assemblagefabriek op in Antwerpen. In dezelfde periode kocht Renault een hangar in Vilvoorde om ook daar auto's in elkaar te zetten. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden die bedrijven ingeschakeld in de Duitse oorlogsproductie en bijgevolg door de geallieerden gebombardeerd. Na de oorlog begon Volkswagen een fabriek in Vorst, waar tussen 1954 en 1975 onder meer de befaamde Volkswagen Kever geassembleerd werd. In de jaren 1960 kreeg de auto-industrie in Vlaanderen de wind in de zeilen. Ford verkaste van Antwerpen naar een grotere site in Genk. In 1965 richtte Volvo een fabriek op in de Gentse Kanaalzone. Gent werd gekozen omwille van de centrale ligging in Europa en de goede infrastructuur.

In de jaren 1990 werd duidelijk dat de auto-industrie in Vlaanderen de concurrentiestrijd niet kon winnen van landen waar de arbeidskost veel lager lag. In 1997 sloot Renault Vilvoorde de deuren, gevolgd door Opel Antwerpen in 2010 en Ford Genk in 2014. Volvo Cars Gent is ondertussen nog altijd een van de Europese hoofdfabrieken van Volvo, met een productie van een kwart miljoen wagens per jaar. Bij Audi in Brussel worden jaarlijks meer dan 100 000 wagens geproduceerd.

Naast de Vlaamse vestigingen van buitenlandse autoconstructeurs, waren er ook de Vlamingen die probeerden om een eigen automerk te lanceren. Dit gebeurde met wisselend succes. De eerste Vlaamse auto werd in 1894 in Mechelen geassembleerd door Nicolas Vincke. Vermeldenswaardig zijn ook Sava (Berchem), Vanclee

(Roeselare), Zelensis (Zelee), Edran (Leopoldsburch), Excelsior (Zaventem) en Fondu (Vilvoorde). Er waren nog andere initiatieven, die evenwel soms niet verder geraakten dan de bouw van een prototype.

Het bekendste Vlaamse automerk was ongetwijfeld het Antwerpse Minerva. Het bedrijf begon in 1897 met de productie van fietsen. Vanaf 1900 kwamen daar ook motorfietsen bij. Dat gebeurde onder impuls van Jan Olieslagers, een Vlaming die later faam verwierf door als motorracer en piloot talrijke wereldrecords te vestigen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was Olieslager gevechtspiloot. Zijn bijnaam was 'den Antwerpschen Duivel' en hij haalde minstens zes Duitse toestellen neer.

Vanaf 1904 begon Minerva ook auto's te bouwen. Het merk stond bekend om zijn luxueuze, goed afgewerkte, snelle, op maat gemaakte auto's. Daarbij mikte men op het betere publiek: de adel, filmsterren, grote bedrijfsleiders en zelfs leden van koningshuizen konden luxueus afgewerkte auto's op maat laten maken. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd

de Minerva-fabriek een herstellplaats voor Duitse legervoertuigen. In 1943 vielen bij een mislukte geallieerde luchtaanval op de fabriek in Mortsel meer dan 900 burgerslachtoffers.

'Flanders' was ook ooit een merknaam. In de Verenigde Staten werden gedurende een korte periode auto's op de markt gebracht onder de naam 'Flanders'. De naam verwees weliswaar niet naar ons land, maar naar de familienaam van de initiatiefnemer. De Flanders Automobile Company werd in 1910 opgericht in Detroit (Michigan) door Walter Emmett Flanders. De familienaam doet vermoeden dat hij afstamde van Vlaamse emigranten uit Engeland. Flanders was een straffe kerel: hij was als manager betrokken bij het ontwerpen van de productielijnen van de succesvolle Ford T, maar probeerde het daarna voor eigen rekening. De Flanders Automobile Company bracht twee modellen op de markt en was in 1912 na Ford de belangrijkste Amerikaanse auto-producent. Het bedrijf produceerde zowel in de Verenigde Staten als in Canada. Na enkele jaren werd het bedrijf door Studebaker overgenomen.

We hebben de grootste

De grootste sluis ter wereld bevindt zich in Kieldrecht

13

Kieldrecht is een deelgemeente van het Oost-Vlaamse Beveren en telt ongeveer 4000 inwoners. Het is niet het dorp waar je een wereldrecord verwacht. Toch staat Kieldrecht sinds juni 2016 op de wereldkaart. Toen ging er namelijk de grootste sluis ter wereld open.

> Bij het graafwerken voor het aanliggende Deurganckdok werden in 2000 en 2002 twee scheepswrakken ontdekt. Onderzoek wees uit dat het gaat om schepen van het koggetype uit de tweede helft van de 14de eeuw. Voor de leeftijdsbepaling heeft men gebruik gemaakt van de dendrochronologiemethode (de studie van de jaarringen), houtdeterminatie en de analyse van planten, pollen en micro-organismen in hout, teer en breeuwsel. Dat hout bleek goed genoeg bewaard om verder te conserveren, te reconstrueren en tentoon te stellen. Ondertussen bouwt de stad Antwerpen op het Eilandje een maritiem museum dat in 2022 af moet zijn en waar de Kogge vanaf 2023 te zien zal zijn. Wie minder geduld heeft, kan de restauratie van de Kogge ook volgen via Twitter en Facebook.

Size doesn't matter, maar als het op sluizen aankomt, ligt dat toch net iets anders. De Kieldrechtssluis is 500 meter lang, 68 meter breed en bijna 18 meter diep. Dat is ook nodig om de grootste zeeschepen toegang tot de Antwerpse havendokken te verlenen. Door de sluis krijgen schepen vanuit het Deurganckdock een grotere toegang tot de Waaslandhaven. De Antwerpse sluizen beschermen de schepen tegen de getijdenwerking van de Schelde. Achter de sluizen is het waterpeil constant.

De hele constructie is een toonbeeld van precisie. In het volledige bouwwerk is bijna drie keer zoveel staal verwerkt als in de Eiffeltoren in Parijs, namelijk 22 000 ton. Daarnaast was ook 800 000 kubieke meter beton nodig. Hiermee kan een gemiddeld voetbalveld 83 meter opgehoogd worden. Geen idee waarom iemand dat zou doen, maar als ver-

gelijking is het wel bruikbaar. In totaal werd 10 miljoen kubieke meter grond verzet, waarvan de ene helft werd gebaggerd en de andere helft afgegraven. De werken begonnen pas in oktober 2011. Het heeft dus amper vier en half jaar geduurd om dit titanenwerk tot een goed einde te brengen. Het vullen van de sluis – met een miljoen kubieke meter water – nam een volledige week in beslag. De Kieldrechtssluis kostte in totaal zo'n 382 miljoen euro. De vennootschap NV Deurganckdoksluis bouwde de sluis met privaat geld en heeft de sluis voor 20 jaar in concessie gegeven aan het Antwerpse havenbedrijf.

Aanvankelijk zou de sluis de naam 'Deurganckdoksluis' krijgen. Tijdens de werken liep echter een campagne om een nieuwe naam te zoeken. De naam van de Antwerpse kunstschilder Eugène Van Mieghem was een van de populairste inzendingen,

maar uiteindelijk moest die optie de duimen leggen voor 'Kioldrechtssluis'. Geografisch was dit voor de hand liggend: de sluis ligt namelijk op Waas grondgebied en ook de andere sluis op de Linkerscheldeoever is genoemd naar een Beverse deelgemeente: de Kallosluis. Om de talrijke fans van Eugene Van Mieghem toch enigszins tevreden te stellen, werd de bezoekers- en tentoonstellingsruimte in het nieuwe sluisgebouw naar hem vernoemd.

Vermoedelijk raakt de Kioldrechtssluis al in 2019 de titel van 'grootste sluis ter wereld' kwijt aan het Nederlandse IJmuiden. De sluis daar wordt namelijk 2 meter langer en 20 centimeter dieper. Wie tot dan nog aan zijn kinderen de grootste en strafste sluis ter wereld wil laten zien, kan daarvoor tot nader order in Vlaanderen terecht.

> In de nabijheid van de sluis ligt het Wase dorp Doel. Al sinds de jaren 60 van de vorige eeuw staat dit dorp onder druk door de havenexpansie. In 1968 werd er een bouwverbod uitgevaardigd en in de decennia die volgden liep het dorp grotendeels leeg, enkele jaren van heropleving niet te na gesproken. Hoewel de toekomst van het dorp hoogst onzeker is, wonen er nog steeds enkele mensen.

Zo lang een Vlaming leeft ...

Het enige volkslied ter wereld dat over buitenlandse politiek gaat

14

In de jaren 1840 was Hippoliet van Peene bekend als toneelschrijver. Zijn stukken werden niet alleen in Vlaanderen, maar ook in Nederland opgevoerd. De tekst die hij in juli 1845 schreef, was evenwel van een heel andere aard: bovenaan het refrein en de vijf strofen noteerde hij 'De Vlaemsche Leeuw – nationaele hymne'.

> 'De Leeuw Van Vlaanderen' is een van de weinige volksliederen ter wereld waarvan het handgeschreven origineel, inclusief schrappingen en verbeteringen, bewaard gebleven is. Het wordt bewaard door de bibliotheek van de Universiteit Gent en is erkend als topstuk van de Vlaamse Gemeenschap.

Hippoliet mikte meteen heel hoog met zijn nieuwe lied. Hij gaf de tekst door aan Karel Miry, het neefje van zijn vrouw en een bevriende toneelliefhebber. Miry componeerde de muziek voor het lied en liet zich daarbij leiden door het werk van Robert Schumann. Het was een van de eerste werken van Miry, die later vooral bekendheid zou verwerven als componist van opera's en schrijver van libretto's in het Nederlands.

De tekst van de nieuwe hymne kwam niet uit de lucht vallen. Hippoliet van Peene liet zich duidelijk inspireren door de leeuwsymboliek, op dat moment een ware rage in de Lage Landen. In 1826 was de Leeuw van Waterloo geïnstalleerd op zijn kunstmatige heuvel. De leeuw kreeg ook een plaats in heel wat patriottische

liederen en gedichten van Leo de Burbure, Joannes Nolet de Brauwere van Steeland en vele andere kunstenaars. Zij voedden hun muze aan de heruitgave van nieuw ontdekte, vaderlandse, historische werken, zoals de Brabantse Yeesten, een middeleeuwse rijmkroniek over de geschiedenis van Brabant. In dit werk wordt herhaaldelijk het symbool gebruikt van de (Brabantse) leeuw die zijn klauw laat neerkomen op de vijanden die hem bedreigen. Het werk werd onder grote belangstelling heruitgegeven in 1839. Een jaar eerder had ene Hendrik Conscience al de roman 'De Leeuw van Vlaanderen' uitgegeven.

Als rode draad doorheen al deze werken geldt de wederopstanding van de natie, gesymboliseerd door een leeuw die zijn ketenen verbreekt

en zich een weg naar de vrijheid vecht. In werken als 'De Leeuw van Vlaanderen' staat de leeuw symbool voor de strijd van Vlamingen tegen Fransen. In andere teksten, gedichten en liederen is het subtieler. Daar dient de symboliek vooral om de lezer of toehoorder een boodschap mee te geven over de toenmalige internationale politiek van het Europa in de jaren 1840. Van Peene sloot zich met zijn nieuwe nationale lied aan bij deze stroming.

Internationaal was er genoeg reden om de Vlaamse leeuw eens te laten brullen. Napoleon was 30 jaar eerder bij Waterloo verslagen, maar in Frankrijk waren er nog heel wat politici en opiniemakers die met heimwee terugdachten aan een groot Frankrijk dat Europa domineerde en waarvan de noordgrens door de Rijn werd gevormd. Die ambitie ver-eiste de annexatie van een deel van het Rijnland en van onze gewesten. In Bonn, toen een Pruisische stad, schreef Nikolaus Becker het

Rheinlied, dat een grote inspiratie zou vormen voor de latere Vlaamse Leeuw. Het refrein luidde:

Sie sollen ihn nicht haben,
Den freien deutschen Rhein,
Ob sie wie gier'ge Raben
Sich heiser danach schrein.

De boodschap was duidelijk: de Rijn stroomt door Duitsland en Frankrijk heeft er niets te zoeken. Dezelfde anti-Franse geest waarde ook in Vlaanderen, waar de herinnering aan de Franse bezetting nog vers in het geheugen lag. Van Peene smeedde de straffe verbinding tussen het Duitse lied en de bestaande nationale leeuwensymboliek, met het gekende resultaat: een nationaal lied voor Vlaanderen.

- > Vandaag wordt het volkslied meestal in groep gezongen op de tonen van een fanfare. Oorspronkelijk waren de strofen bedoeld voor een solist en het refrein voor een vierstemmig mannenkoor (twee tenoren en twee bassen). Het geheel kreeg piano-begeleiding.
- > Van de oorspronkelijke vijf strofen van het lied worden enkel de eerste twee gezongen als volkslied, samen met het refrein.

De enige buitenlander in het Amerikaans Congres

De zelfopoffering van pater Damiaan dwong in heel de wereld respect af

15

Het Amerikaans Congres op Capitol Hill omvat een indrukwekkende galerij met honderd standbeelden. Elk van de vijftig staten van de VS heeft een beeld geschonken van de twee belangrijkste personen van hun staat. Slechts een van de honderd weergegeven figuren is geen Amerikaan: het is de Vlaming Jef De Veuster, beter bekend als Father Damien of Pater Damiaan.

- > Damiaan heeft niet alleen in het Capitool in Washington DC een standbeeld, maar ook in Leuven, Tremelo en Scherpenheuvel.
- > Er werden verschillende films gemaakt over het leven van pater Damiaan. Jarenlang werd er ook gesproken van een Damiaanfilm in een regie van Stijn Coninx, maar die is er nooit gekomen.

Jozef – Jef – De Veuster werd op 3 januari 1840 in Ninde bij Tremelo geboren in een groot gezin. Hij liep college in 's Gravenbrakel (Braine-le-Comte) en was voorbestemd om zijn vader te helpen in diens graanhandel en boerderij. Jef wilde echter liever priester worden. Hij trad in bij de Congregatie van de Heilige Harten van Jezus en Maria in Leuven. Hij koos voor de broedernaam Damiaan.

Na zijn studies vertrok Damiaan in 1864 naar Hawaï om er als missionaris te gaan werken. De eilandengroep vormde toen nog een onafhankelijk koninkrijk. Damiaan werkte er in verschillende parochies. Langzamerhand raakte hij

gefascineerd door het verhaal van de melaatsen van Hawaï, die op de landtong Kalaupapa van het eiland Molokai werden bijeengebracht en daar aan hun lot werden overgelaten.

Op 10 mei 1873 kwam pater Damiaan aan op Molokai. Hij werd er getroffen door de verschrikkelijke levensomstandigheden van de zowat duizend leprozen. Hij besloot om de rest van zijn leven aan deze ongelukkigen te wijden, hoewel de bisschop hem verzekerde dat hij maar moest blijven 'zo lang zijn roeping het hem toeliet'. Damiaan bracht structuur in de verwilderde gemeenschap. Hij zorgde niet alleen voor geestelijke bijstand, maar bouwde ook een kerk,

- > Er zijn heel wat ziekenhuizen, kloosters en ook straten en pleinen vernoemd naar Damiaan.
- > 'Damiaanactie' is een hulporganisatie die werd opgericht als een bundeling van verschillende verenigingen die het werk van pater Damiaan wilden voortzetten. Inmiddels is het een internationale hulporganisatie.

een school en huizen. Hij was tegelijk priester, timmerman, ziekenverzorger en begrafenisondernemer. Zijn komst werd een keerpunt voor de kolonie. Koning David Kalakaua verleende aan Damiaan de titel 'Knight Commander of the Royal Order of Kalakaua'. Prinses Lydia Liliuokalani bracht de wereld op de hoogte van het straffe werk van Damiaan. Zowel in Noord-Amerika als in Europa werd er geld ingezameld.

In december 1884 stelde Damiaan vast dat er blaren op zijn voeten stonden, zonder dat hij enige pijn voelde. Hij wist wat dit betekende: de verschrikkelijke ziekte had ook hem aangetast. Damiaan bleef doorwerken zo lang hij kon. Hij stierf op 15 april 1889, op 49-jarige leeftijd, na zestien jaar inzet voor de leprozen. Hij werd begraven onder de boom die hem tijdens de eerste weken op het eiland tot onderkomen had gediend.

Zijn zelfopoffering fascineerde vele mensen over de hele wereld. Al in 1894, vijf jaar na zijn dood, werd in

Leuven een standbeeld van de pater onthuld. In 1936 werden de stofelijke resten van Damiaan met het opleidingsschip Mercator gerepatriëerd. Het lichaam werd bijgezet in de crypte van de Sint-Antoniuskerk in Leuven. In 1995 werd Damiaan door paus Johannes Paulus II zaligverklaard. Na de plechtigheid werd zijn rechterhand als relikwie naar Hawaï overgebracht en op Molokai begraven. In 2009 werd pater Damiaan heilig verklaard.

Aan het standbeeld in het Capitool is nog een heel verhaal verbonden. De beeldhouwster Marisol Escobar diende niet minder dan drie modellen te maken: het eerste plaasteren model van het beeld raakte beschadigd op weg naar de gieterij in Viareggio in Italië. Een tweede model raakte zoek. Het eerste beeld dat in Italië gegoten werd, verdween tijdens een staking in de haven van New York. Het is het tweede beeld, gemaakt op basis van een derde model, dat op Capitol Hill in Washington DC staat.

Als de dijken breken...

Stormvloed in Vlaanderen

16

'Als de dijken breken' is een Nederlands-Vlaamse dramaserie, waarin de Nederlandse Randstad en West-Vlaanderen worden getroffen door een megastorm. Het is uiteraard fictie. In de loop der eeuwen werden Vlaanderen en Nederland echter wel herhaaldelijk getroffen door stormvloed en gigantische overstromingen.

Net als de Nederlanders, hebben de Vlamingen veel land gewonnen op de zee, maar de zee nam ook land terug. Soms gebeurde dit door een langzame afkalving en soms door een plotse, maar catastrofale overstroming. De oudste gedocumenteerde watersnood vond plaats op 28 september 1014. Een enorme vloedgolf trof eerst de Engelse kust en daarna ook Vlaanderen en het zuidelijke deel van Nederland. Volgens de kroniek van de abdij van Quedlinburg in Saksen vonden duizenden mensen de dood. Omdat er ook in Amerika aanwijzingen zijn van een grote overstroming op dat ogenblik, vermoedt men dat zowel Europa als Amerika getroffen werden door een tsunami die het gevolg was van een asteroïde die met een snelheid van 240 000 km/u. in de Atlantische Oceaan was gestort. De Engelse kronieken spraken over 'een vurige draak in de lucht.' Alleen al in

Europa vonden hierdoor waarschijnlijk 100 000 mensen de dood.

Nog geen dertig jaar later was het opnieuw prijs. De 'Annales Blandiniensis' vermelden een grote overstroming die Vlaanderen op 2 november 1042 trof. De stormvloed van 1134 leidde tot het ontstaan van het Zwin. Daardoor kwam Brugge niet langer aan zee te liggen. Om de mensen tegen verder onheil te beschermen, werden dijken gebouwd, die met elkaar verbonden waren door een dam op de plaats die later eenvoudigweg Damme zou gaan heten. Tussen Damme en Brugge werd een kanaal gegraven, waardoor Damme de haven van Brugge werd.

In 1334 werden Vlaanderen, Nederland en Engeland getroffen door de Sint-Clemensvloed. De naam verwijst naar de naamdag van de heilige. De Sint-Clemensvloed overspoelde het

- > We hebben slechts enkele van de belangrijkste overstromingen en rampen vermeld. Vlaanderen werd nog veel vaker getroffen.
- > Veel Vlamingen kennen ook Jan Terlouw's boek 'Oosterschelde; Windkracht 10' over de watersnood van 1953.

eiland Testerep, waarop het dorp Oostende lag. Bronnen maken melding van duizenden slachtoffers.

In 1404 overspoelde de Sint-Elisabethvloed Vlaanderen. Bij de Allerheiligenvloed van 1570 kwam het ingepolderde Land van Saeftinghe blank te staan. Bij deze ramp vielen in Vlaanderen en Nederland samen 20 000 doden en nog eens tienduizenden mensen werden dakloos. Het water trok niet meer terug.

Tot vandaag spreekt men van het Verdrongen Land van Saeftinghe. Net als in de vorige rampen, zag men in de Allerheiligenvloed een straf van God: *'Dat landt aende Schelde was scone ende vruchtbare met vele lieflijke dorpen, waervan Saeftinghe metten castele ende twee kercken wel voornaemste was'*. In dit welvarende dorp stegen geluk en succes de inwoners echter naar het hoofd. Ze werden ijdel en hovaardig, wat de gouden drempels voor hun huizen bewezen. Wanneer minder gefortuneerden hun dorp bezochten, werden die met stokken en honden weggejaagd. God zelf raakte hierdoor misnoegd en verzond een straf.

Er waren wonderlijke voortekenen genoeg die de dorpingen moesten waarschuwen, maar God maakte hen hiervoor doof en blind. Zo ving een van de vissers van het dorp op een dag een meermin. Toen haar meermin om zijn vrouw kwam smeken, werd hij uitgelachen en met zeer grof taalgebruik wandelen gestuurd. Dat maakte de meermin natuurlijk kwaad en hij riep: *'Tlandt van Saeftinghe sal vergaen, alleen de torens sullen bliven staen.'* De dorpingen sloegen hier geen acht op. Ze gingen zichzelf in die mate te buiten aan slemppartijen, dat ze vergaten dijken te bouwen. Dat zou hen zuur opbreken: *'Up Allderheijghen anno 1570 quam een impetueuse vloet de rijcke polders imindren ende werdt Saeftinghe duer de see verswolghen met alle huusen ende inwoonders.'* Enkel de torens bleven nog even boven het water uitsteken. Uiteindelijk zouden ook zij verdwijnen. Wie goed luistert, kan soms nog de klokken horen luiden. Ze waarschuwen tegen hovaardigheid. Geef toe, qua straf kan dit wel tellen...

(De cursieve zinnen komen uit: G.M.P. Sponselee en M.A. Buise, Het Verdrongen Land van Saeftinghe).